

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: O przekładzie rosyjskich predykatów stanu na język polski

Author: Małgorzata Borek

Citation style: Borek Małgorzata. (2017). O przekładzie rosyjskich predykatów stanu na język polski. W: J. Lubocha-Kruglik, O. Małyś (red.), „Przestrzenie przekładu T. 2”. (S. 415-426). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Małgorzata Borek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

O przekładzie rosyjskich predykatów stanu na język polski

Jurij Stiepanow uważa, że tradycyjne kategorie Arystotelesa, będące klasyfikacją wszystkich rzeczy w zależności od sposobu ich istnienia, można ostatecznie sprowadzić do trzech rodzajów predykatów:

1. Predykaty identyfikujące (предикаты в предложениях тождества), odpowiadające Arystotelesowskiej kategorii substancji, np. *Сократ – человек; Лошадь – животное.*
2. Predykaty stanu (предикаты состояния), będące odpowiednikiem kategorii doznawania, np. *Человек мыслит; Лошадь больна; Мама – в саду.*
3. Predykaty relacyjne (предикаты отношения) typu: *Человек убил оленя; Снег покрывает землю*¹.

Zdaniem badacza są to najważniejsze, najbardziej typowe predykaty, stanowiące najważniejsze kategorie nie tylko języka, lecz również myśli².

Kategoria stanu jako odrębna część mowy została wprowadzona do gramatyki języka rosyjskiego w 1928 r. przez Lwa Szczerbę. Konieczność wyróżnienia nowej kategorii badacz motywuje obecnością w języku rosyjskim wielu wyrazów, których zaliczenie do jakiegokolwiek już istniejącej części mowy sprawia problemy³. Przytacza przykłady zdań typu: *На дворе было холодно. В комнате было светло. Нам было весело.* Również Wiktor Winogradow poświęca dużo uwagi kategorii stanu jako osobnej, bardzo aktywnie rozwijającej się części

¹ Ю.С. СТЕПАНОВ: *Имена. Предикаты. Предложения.* Москва 2002, s. 131–132. Wykaz kategorii Arystotelesa można znaleźć w: ARYSTOTELES: *Dzieła wszystkie.* T. 1. Warszawa 1990, s. 26.

² Ю.С. СТЕПАНОВ: *Имена...*, s. 132.

³ Л.В. ЩЕРБА: *О частях речи в русском языке.* В: *Языковая система и речевая деятельность.* Ленинград 1974, s. 89.

mowy w języku rosyjskim⁴. Do kategorii stanu badacz zalicza wyrazy nazywające stan nieczynnościowy. Mogą być one wyrażone nieosobowo (*досадно, стыдно*) lub przypisane subiektywnie doświadczającemu tego stanu (*я рад, ты должен*). Za bardzo istotną cechę gramatyczną wyrazów należących do kategorii stanu W. Winogradow uważa analityczność form czasowych, tworzonych za pomocą odpowiednich form czasownika *быть*⁵.

W *Gramatyce współczesnego języka polskiego* interesujące nas leksemy, zaliczane w gramatyce rosyjskiej do kategorii stanu, występują pod nazwą predykatywów nieczasownikowych⁶. Są to wyrazy o fleksji wyłącznie analitycznej. Predykatywy nieczasownikowe należą w większości do grupy predykatywów nieosobowych, np. *żal, wstyd, szkoda, pora, słyhać, widać, dobrze, wesoło, smutno*. Predykatywy nieczasownikowe osobowe stanowią niewielką grupę, obejmującą leksemy: *(po)winien, rad, kontent, wart* oraz krótkie formy przymiotników: *ciekaw, godzien, gotów, pełen, pewien, łaskaw, syt, świadom, wesół, zdrów*⁷.

W porównaniu z językiem polskim rosyjska kategoria stanu ma o wiele szerszy zakres, gdyż obejmuje wyrazy na *-o* (*скучно, хорошо, весело, досадно*), krótkie formy przymiotników, które w języku rosyjskim są tworzone regularnie (*клонен, рад, весел*), oraz występujące w funkcji predykatywnej rzeczowniki i wyrażenia przyimkowe (*страх, жаль, пора, в состоянии, без памяти, в отчаянии*). Leksemy te łączy wspólna semantyka, w której – zdaniem J. Stiepanowa – można wydzielić dwa bieguny: 1) stan obiektywny, czyli stan fizyczny człowieka lub przyrody (*Мне холодно, На дворе холодно*), 2) stan subiektywny, tzw. stan ducha, czyli stan wewnętrzny człowieka (*Мне легко, Ему весело*)⁸.

W niniejszym artykule analizie poddane zostaną zdania z wybranymi predykatami stanu psychicznego i ich ekwiwalenty w języku polskim. Przykłady zostały wyekscerpowane z rosyjskich utworów literackich i ich przekładów na język polski.

Wstyd w języku rosyjskim najczęściej jest wyrażany czasownikiem *стыдиться* oraz za pomocą predykatu *стыдно*:

БЫЛО СТЫДНО перед Уваровым, но он ничего не мог поделать с собой.

Wstyd mu było przed Uwarowem, ale nie umiał nad sobą zapanować.

(D. Granin)

⁴ В.В. Виноградов: *Русский язык*. Москва–Ленинград 1947, s. 401.

⁵ Ibidem, s. 401.

⁶ *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. T. 1: *Morfologia*. Red. R. GRZEGORCZYKOWA, R. ŁASKOWSKI, H. WRÓBEL. Warszawa 1984, s. 33.

⁷ Ibidem, s. 34.

⁸ Ю.С. СТЕПАНОВ: *Имена...*, s. 235.

- **Вам стыдно** за вашего товарища?
- **Wstyd panu** za kolegę? (A. Ostrowski)

И **Лосеву вдруг стало стыдно** за весь этот спектакль.

A **jemu zrobiło się nagle głupio** z powodu tej całej komedii. (D. Granin)

Ekwiwalentem rosyjskiego predykatywu *стыдно* (*кому-то стыдно*) jest w języku polskim predykatyw nieczasownikowy *wstyd* (*комуś jest wstyd*) oraz predykatyw nieczasownikowy *głupio* (*комуś jest głupio*). W odróżnieniu od języka rosyjskiego w polskich konstrukcjach z predykatami na *-o* występuje swobodny szyk komponentów pełniących funkcję subiektu i predykatu, tzn. możliwe są warianty: *Было му wstyd*; *Wstyd mu было*, oraz konstrukcja z zaimkiem nieenklitycznym: *Jemu было wstyd*, podczas gdy w języku rosyjskim naturalne jest występowanie nazwy subiektu przed predykatem: *Ему было стыдно*.

W cytowanych przykładach wystąpiły różne rodzaje kauzatora. W przykładzie pierwszym pojawia się kauzator-komitatyw, czyli komponent oznaczający osobę uczestniczącą w opisywanej sytuacji, wyrażony w formie narzędnika *перед Уваровым* / *przed Uwarowem*. W przykładach drugim i trzecim w zdaniach rosyjskich kauzator ma formę biernika z przyimkiem *за* (*за товарища, за спектакль*). W języku polskim forma taka jest najczęściej stosowana w przypadku kauzatora oznaczającego osobę (*za kolegę*), natomiast w innych przypadkach często jest to wyrażenie z przyimkiem *z* *powodu* (*z powodu спектаклу*).

Polskim ekwiwalentem predykatu *стыдно* może być predykat wyrażony czasownikiem *wstydzіć się*:

Он радуется, и в то же время **ему стыдно** своей радости, стыдно этой привычки бывать у Кати каждый вечер [...].

Cieszy się i równocześnie **wstydzi się** swej radości, **wstydzi się** przyzwyczajenia do tych codziennych wizyt u Katii [...]. (A. Czechow)

Tłumacz wybrał polski odpowiednik w postaci czasownika, na co mogła wpłynąć forma kauzatora, który w oryginale występuje w dopełniaczu bez przyimka (*стыдно своей радости и привычки*). Predykatyw nieczasownikowy *wstyd* wymagałby w tym przypadku formy kauzatora w dopełniaczu z przyimkiem *z* *powodu*.

Często polskie ekwiwalenty predykatywu mają postać orzeczeń opisowych, które zawierają rzeczownik nazywający stan oraz czasownik-kompensator:

Но главным образом **мне стыдно**.

Lecz przede wszystkim **odczuwam wstyd**. (A. Czechow)

Ей **вдруг стало стыдно** за свой обман.

Ogarnęło ją nagle zawstydzienie z powodu swego kłamstwa. (L. Tołstoj)

Ekwiwalentem predykatu *стыдно* są połączenia peryfrastyczne: *ктоś оdczuва wstyd, kogoś огарня zawstydzenie*. Zawstydzenie jest synonimem wstydu, ale również zażenowania, skrępowania, zakłopotania, onieśmienia⁹. Są to jednak stany mniej intensywne od uczucia wstydu. Wybór odpowiedniego rzeczownika jest uzależniony od kontekstu. Nazwa stanu może być również wyrażona imiesłowem przymiotnikowym biernym, który łączy się z czasownikiem *почућ się*:

Лосеву стало стыдно, как будто он применил недозволенный прием.
Poczuł się zażenowany, jakby użył niedozwolonego chwytu. (D. Granin)

Rosyjski predykatyw *стыдно* w formie zaprzeczenia może wystąpić w zdaniu podrzędnym ze znaczeniem okolicznika celu:

И так стреляются [...], **чтобы не было стыдно**.
I w takich okolicznościach ludzie palą sobie w łeb [...], **żeby uniknąć wstydu**. (L. Tołstoj)

W przytoczonym przykładzie zauważalna jest tendencja tłumacza do stosowania form opisowych. Odpowiednikiem niezbyt sprecyzowanego rosyjskiego okolicznika *так* jest w języku polskim okolicznik sytuacyjny *w takich okolicznościach*. Orzeczenie czasownikowe proste *стреляются* zostało zamienione na połączenie frazeologiczne *palą sobie w łeb*. Predykatywowi stanu *не было стыдно* odpowiada połączenie z czasownikiem *uniknąć* (*uniknąć wstydu*).

Ciekawym predykatywem nieczasownikowym jest rosyjski predykatyw *совестно*. W słowniku Sergieja Ożegowa można znaleźć następującą eksplikację tego leksemu: „стыдно, неловко от сознания неправоты или от чувства стеснения”¹⁰. Dlatego polskimi odpowiednikami tego predykatywu – podobnie jak predykatywu *стыдно* – są leksemy *wstyd*, *wstydzić się*, a także czasownik *żenować* oraz przymiotniki *żenujący* i *krępujący*:

Как мне ни совестно, но опишу одну из них.
Chociaż jest to dla mnie żenujące, opiszę jedno z nich. (A. Czechow)

– Да ведь ты делал визиты холостым – сказала она. – Делал, но **всегда бывало совестно**, а теперь так отвык, что, уй-богу, лучше два дня не обедать вместо этого визита. **Так совестно!**

– Przecież jako kawaler także chodziłeś z wizytami? – O, chodziłem, ale **мне то zawsze żenowało**, а teraz так się odzwyczaiłem, że Bóg mi świadkiem, wolałbym przez dwa dni obiadu nie jeść niż jechać na tę wizytę. **To takie strasznie krępujące!** (L. Tołstoj)

⁹ <http://www.jezykowce.pl/synonim/sownik-wyrazow-bliskoznacznyc/zawstydzenie> [dostęp: 15.10.2017].

¹⁰ С.И. ОЖЕГОВ: *Словарь русского языка*. Москва 1990, s. 739.

Ekwiwalentem rosyjskiej konstrukcji *кому-то советно* są w języku polskim konstrukcje: *coś kogoś żenuje* – tu subiekt ma formę biernika, oraz *coś jest dla kogoś żenujące / krępujące* – tu subiekt przybiera formę dopełniacza z przymiotnikiem *dla*. W zdaniach z przymiotnikami w funkcji predykatu – w odróżnieniu od języka rosyjskiego – zostaje uwypuklone znaczenie oceniające. W ostatnim zdaniu dodano intensyfikatory oceny *strasznie* (*strasznie krępujące*).

Żal w języku rosyjskim opisywany jest głównie za pomocą konstrukcji z predykatywami *жаль* i *жалко*. Chociaż istnieje w języku polskim predykatyw nieosobowy *żal*, w przekładzie pojawia się wiele innych odpowiedników:

Ему жаль было Поливанова, а еще больше себя [...].

Żal mu było Poliwanowa i żal siebie [...]. (D. Granin)

Ей опять стало до слез жаль мать.

Znów zrobiło jej się żal matki, aż do oczu napłynęły łzy. (W. Orłow)

– **Никого мне так не жаль, как нашу бедную Лизу [...].**

– **Nikogo tak nie żaluję, jak naszej biednej Lizy [...].** (A. Czechow)

Rosyjskiej konstrukcji *кому-то жаль кого-то* odpowiadają następujące konstrukcje w języku polskim: *komuś jest/ zrobiło się żal kogoś; ktoś żaluje kogoś*. W przykładzie pierwszym następuje powtórzenie polskiego predykatu *żal*, który łączy się z kauzatorym *Poliwanowa* i *siebie*, przy czym przy drugim kauzatorze znika intensyfikacja stanu, obecna w oryginale (*ещё больше себя*). W przykładzie drugim rosyjski intensyfikator stanu *до слез* został zamieniony w języku polskim na zdanie podrzędne okolicznikowe stopnia (*аž do oczu napłynęły łzy*).

Rosyjski predykat *жаль* często łączy się z bezokolicznikiem, który pełni funkcję komponentu predykowanego:

– **А я ее люблю, мне ее жаль пальцем тронуть [...]. Жаль мне смотреть-то на нее.**

– **А ja ją kocham i nie chciałbym jej nawet palcem tknąć. [...] Litość mnie bierze, kiedy na nią patrzę.** (A. Ostrowski)

W języku polskim pojawiła się konstrukcja, w której nie ma leksemu wyrażającego uczucie żalu. Ekwiwalentem połączenia *мне жаль тронуть* jest orzeczenie złożone czasownikowe z czasownikiem modalnym *nie chciałbym tknąć*. W części drugiej predykat *жаль* został zastąpiony frazeologizmem *litość bierze* (żal i litość mają różne odcienie znaczeniowe), natomiast zamiast bezokolicznika *смотреть* pojawia się zdanie podrzędne okolicznikowe czasu: *когда на неё патрзю*.

Odmienne konstrukcje można zaobserwować również w następujących przykładach:

Глядя на Костика, **Лосеву** тоже **стало жаль** исчезающей поливановской жизни.

Patrząc na Kostika, **Łosiew myślał z żalem** o dobiegającym końca życiu Poliwanowa. (D. Granin)

W odróżnieniu od oryginału, gdzie pojawił się predykat *стало жаль*, w przekładzie uczucie żalu wyrażone jest za pomocą okolicznika sposobu *z żalem*, łączącego się z orzeczeniem prostym czasownikowym *мыслил*.

Нет спору, **ему было жаль племянника жены**, погибшего в расцвете лет. Bez wątplenia **przykro mu było, że siostrzeniec żony poległ** w kwiecie wieku. (D. Granin)

W języku rosyjskim predykat *было жаль* występuje z kuzalnikiem w dopełniaczu, który nazywa osobę będącą przyczyną uczucia żalu (*племянника жены*). W przekładzie pojawił się predykat *przykro było*, który łączy się z kuzalnikiem w postaci zdania podrzędnego. W ten sposób nacisk położony jest na wydarzenie (*siostrzeniec żony poległ w kwiecie wieku*), a nie na osobę.

Rosyjski predykatyw *жалко* posiada podobne ekwiwalenty polskie jak predykatyw *жаль*. Zauważalna jest jednak większa częstotliwość tłumaczenia tego predykatywu za pomocą leksemu *szkoda*, jeśli pominięta zostaje nazwa subiektu w celowniku:

Все-таки **жалко**, что молодость прошла.
A jednak **szkoda**, że młodość minęła. (A. Czechow)

O tym, że uczucie żalu kojarzone jest często z litością, świadczy również przykład:

Потом **публике стало жалко быка** – каково ему на снегу-то! Потом прошла и жалость.

Potem **dały się słyszeć litościwe głosy**: biedne zwierzę, leży na śniegu! Wreszcie skończyły się roztkliwiania. (W. Orłow)

W przekładzie nie ma opisu stanu publiky, jedynie jest opis sytuacji na trybunach. Czytelnik musi sam wywnioskować, że publika odczuwa litość, na podstawie zdania ukazującego rezultat odczuwanego stanu: *dały się słyszeć litościwe głosy*. Dodatkowo jako ekwiwalent leksemu *жалость* pojawia się rzeczownik *roztkliwianie*.

Stany uczuciowe takie jak przykrość i obraza są wyrażane w języku rosyjskim za pomocą predykatywu *обидно*:

– Тебе за кино обидно, за искусство обидно... – Я равнодушен к кино. Это тебе обидно.

– **Obrażasz się o kino, o sztukę...** – Mnie kino jest obojętne. **To tobie jest przykro z jego powodu.** (W. Makanin)

Обидно было, что относились к нему несерьезно, снисходительно.

Jaka szkoda, że traktowano go niepoważnie, protekcjonalnie. (D. Granin)

Терпеть и глотать вроде Лосев привык, но нынче почему-то **было неважно, и обидно**, что никто этого не видит.

Niby przywykł znosić cierpliwie taką arogancję, ale dziś **było mu niewymownie przykro**, że nikt tego nie słyszy. (D. Granin)

W języku polskim odpowiednikiem predykatywu *обидно* są: czasownik zwrotny *obrażać się* oraz predykatywy nieczasownikowe *szkoda*, *przykro*. Czasownik *obrażać się* wymaga kauzatora w miejscowniku z przymikiem *o* (*obrażać się o coś*), natomiast rosyjski predykatyw łączy się z kauzatorem w bierniku i z przymikiem *за* (*обидно за что-то*). W ostatnim przykładzie dwa osobne predykaty *было неважно* i *было обидно* zostały przetłumaczone jako jeden predykat *było przykro* z okolicznikiem stopnia *niewymownie*.

Predykat *обидно* jest tłumaczony na język polski również za pomocą połączeń peryfrastycznych, składających się z czasownika zwrotnego *чувь się* oraz imiesłowów przymiotnikowych biernych *dotknięty* i *pokrzywdzony*:

Мне обидно, что обвинения огульны [...].

Czuję się dotknięty tym, że oskarża się w czambuł całą młodzież [...]. (A. Czechow)

Ему было обидно, что за больше чем двадцатилетнюю службу ему не дали ни пенсии, ни единовременного пособия.

Czuł się pokrzywdzony, że za dwudziestoletnią przeszłość służbę nie dali mu emerytury ani jednorazowej zapomogi. (A. Czechow)

W języku rosyjskim do wyrażenia uczucia gniewu, złości i zdenerwowania używany jest predykatyw *досадно*, który nie posiada polskiego odpowiednika na *-o*.

Ему стало досадно, и он сделал выговор приказчику.

Rozgniewał się i zaczął robić rządcy wymówki. (L. Tołstoj)

Но все-таки **мне досадно и обидно видеть** это со всех сторон совершающееся обеднение дворянства, к которому я принадлежу.

Ale **gniewa mnie i boli, gdy widzę** wszędzie dokonujące się ubożenie szlachty, do której ja należę. (L. Tołstoj)

Ему было досадно, что его не оставляют в покое люди.

Denerwował się, że ludzie nie zostawią go w spokoju. (A. Czechow)

– А ты признайся, **тебе досадно было получить письмо** и ты не поверил мне?

– Признай się: **zirytował cię mój list**. Nie uwierzyłeś mi. (L. Tołstoj)

W przytoczonych cytatach jako polskie ekwiwalenty rosyjskiego predykatywu *досадно* wystąpiły predykaty w postaci czasowników zwrotnych: *gniewać się*, *denerwować się*, *irytować się*. W przykładzie drugim i czwartym w języku rosyjskim kauzator wyrażony jest bezokolicznikiem, natomiast w języku polskim – zdaniem podrzędnym ze spójnikiem *gdy* (*мне досадно и обидно видеть / гнева и боли, gdy widzę*) oraz rzeczownikiem w mianowniku (*тебе досадно было получить письмо / zirytował cię list*). W ostatnim przykładzie w języku polskim zastosowano parcelację zdania.

Ekwiwalentem rosyjskiego predykatywu *досадно* w języku polskim może być również predykat w postaci przymiotnika *zły* oraz frazeologizmu *złość wzięła kogoś*:

Ей было досадно, что малейшее развлечение, и самое невинное, было ей запрещено.

Była zła, że najmniejsza rozrywka, i to jak najbardziej niewinna, miała jej być wzbroniona. (L. Tołstoj)

Ей даже досадно стало на нее за то, что она оправилась как раз в то время, как было послано письмо.

Wzięła ją nawet złość na dziecko, że wyzdrowiało właśnie w chwili wysłania listu. (L. Tołstoj)

Wiele rosyjskich predykatywów nieczasownikowych na *-o* należy do odrębnej leksykalno-gramatycznej klasy wyrazów, którą Galina Zołotowa nazywa kategorią oceny (категория оценки)¹¹. Jedyнным sposobem pozwalającym określić ich przynależność do kategorii stanu lub kategorii oceny jest często użycie w kontekście.

– **Правду говорить легко и приятно** – заметил арестант [1]. – Мне не нужно знать, – придушенным, злым голосом отозвался Пилат – **приятно или неприятно тебе говорить правду** [2]. Но тебе придется ее говорить.

¹¹ Г.А. Золотова: *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*. Москва 1982, s. 280.

– **Łatwo i miło jest mówić prawdę** – zauważył Jezua [1]. – Nie muszę wiedzieć, – powiedział Piłat głosem gniewnym i przytłumionym – czy **miło ci, czy nie miło mówić prawdę** [2]. Będziesz musiał ją powiedzieć. (M. Bułhakow)

Zdanie [1] wyraża ocenę, ponieważ charakteryzuje się polisubiektnością i nie ma ograniczników czasowo-przestrzennych. W zdaniu [2] subiekt nabiera referencjalnego znaczenia (*мне / ci*) i wszystko dzieje się w określonym chronotopie. W zdaniach, które zawierają kategorię oceny, komponentem predykowanym jest bezokolicznik. Zdania takie często stają się aforyzmami.

Ponieważ zakres użycia predykatywów stanu jest o wiele szerszy w języku rosyjskim niż w języku polskim, można zaobserwować luki w tłumaczeniu konstrukcji z tymi leksemami na język polski. Problematiczne mogą być predykatywny: *совестно, конфузно, обидно, досадно, оскорбительно* itp. Dodatkowo predykatywy te są homonimiczne z przymiotnikami rodzaju nijakiego w formie krótkiej, np. *Ему было страшно – Это было страшно*, czego nie obserwujemy w języku polskim.

Według Stelli Cejtlin rosyjskie zdania z predykatami stanu psychicznego charakteryzuje swoista gradacja według stopnia intensywności stanu: 1. *Мне тревожно*. 2. *Я тревожусь*. 3. *Я в тревоге*, czyli zdanie z predykatem w postaci wyrażenia przyimkowego wyraża stan najbardziej intensywny¹². Ponieważ w języku polskim nie ma predykatów stanu w postaci wyrażenia przyimkowego, w przekładzie pojawiają się dodatkowe komponenty kompensujące, np. *Она была в тревоге / Была погrażена в распачу; Была całkiem зрозпачона*.

Przy tłumaczeniu rosyjskich zdań z predykatami stanu na język polski uwagę należy również zwrócić na sposoby wyrażania kauzatora w zależności od jego semantyki, gdyż kauzator może stanowić kontaminację pewnych syntaktatów, np. kauzator-komitatyw, kauzator-deliberat.

Wydaje się, że świadomość istnienia w języku rosyjskim specyficznej grupy predykatów o nazwie „категория состояния” jest potrzebna przy ich przekładzie na język polski. Predykaty te są bardzo aktywne w języku rosyjskim i z zadziwiającą łatwością tworzą okazjonalizmy zarówno w literaturze pięknej, jak i w mowie potocznej¹³:

Люблю, люблю Ивана Ильича. С ним чисто, свежо, радостно. (А. Толстой)
Напиться, на следующий день хуево будет. (Н. Медведева)

Roman Jakobson uważa, że „w swojej funkcji percepcyjnej język jest w minimalnym stopniu zależny od schematu gramatycznego, gdyż definiowanie naszych doznań spełnia rolę czynnika uzupełniającego działania megalingwi-

¹² С.Н. ЦЕЙТЛИН: *Синтаксические модели со значением психического состояния и их синонимика*. В: *Синтаксис и стилистика*. Ред. Г.А. Золотова. Москва 1976, s. 178.

¹³ Ibidem, s. 176.

styczne – percepcyjna płaszczyzna języka nie tylko pozwala, ale nawet wymaga rekodowania interpretacji, czyli tłumaczenia”¹⁴. W pewnych sytuacjach kategorie gramatyczne niosą w sobie potężny ładunek semantyczny¹⁵.

Zdaniem Stanisław Jodłowskiego, próbującego wprowadzić kategorię stanu do gramatyki języka polskiego, konstrukcje z predykatywami na *-o* wzięły początek z tzw. języka postrzeżeniowego, który znajomość świata opiera na postrzeżeniach zmysłowych subiektu, bez jej głębszej analizy¹⁶. Modyfikacja zdań typu:

Dobrze mi z wami – Dobrze się z wami czuję;
 Jak tu gwarno – Tutaj panuje gwar;
 Zrobiło mu się smutno – Ogarnął go smutek

oznacza przejście do języka pojęciowego, opartego na analizowaniu doznań i postrzeżeń¹⁷. W takim podejściu można upatrywać jednej z przyczyn częstego tłumaczenia rosyjskich konstrukcji z kategorią stanu za pomocą odmiennych, bardziej rozbudowanych konstrukcji w języku polskim.

Wykaz cytowanych źródeł

- БУЛГАКОВ М.: *Избранное*. Москва 1988.
 ГРАНИН Д.: *Повести*. Ленинград 1980.
 МАКАНИН В.: *Отдушина. Повести. Романы*. Москва 1990.
 ОРЛОВ В.: *Альтист Данилов*. Москва 2003.
 ОСТРОВСКИЙ А.: *Гроза. Лес. Бесприданница*. Ленинград 1977.
 ТОЛСТОЙ Л.: *Анна Каренина*. В: *Собрание сочинений*. Т. 8–9. Москва 1981–1982.
 ЧЕХОВ А.: *Сочинения. Пьесы*. Т. II. Москва 1948.
 ЧЕХОВ А.: *Рассказы и повести*. Москва 1976.
 BUŁNAKOW M.: *Mistrz i Małgorzata*. Przeł. I. LEWANDOWSKA, W. DĄBROWSKI. Warszawa 1987.
 CZECHOW A.: *Opowiadania i opowieści*. Przekład zbiorowy. Wrocław 1989.
 CZECHOW A.: *Trzy siostry*. Przeł. N. GAŁCZYŃSKA. Warszawa 1983.
 GRANIN D.: *Pejzaż*. Przeł. H. BRONIATOWSKA. Warszawa 1987.
 MAKANIN W.: *Antylider*. Przeł. Z. GADZINIANKA. Warszawa 1989.
 ORŁOW W.: *Demon z altówką*. Przeł. A. SARACHAMOWA. Kraków–Wrocław 1986.

¹⁴ R. JAKOBSON: *Językowe aspekty tłumaczenia*. W: *Przekład artystyczny. O sztuce tłumaczenia*. Red. S. POLLAK. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 113.

¹⁵ Ibidem, s. 113.

¹⁶ S. JODŁOWSKI: *Podstawy składni polskiej*. Warszawa 1976, s. 81.

¹⁷ Ibidem, s. 81.

OSTROWSKI A.: *Burza*. Przeł. J. JĘDRZEJ. Kraków 1951.

OSTROWSKI A.: *Las*. Przeł. J. JĘDRZEJ. Kraków 1950.

OSTROWSKI A.: *Niewinni winowajcy*. Przeł. Cz. JASTRZĘBIEC-KOZŁOWSKI. Kraków 1950.

ТОЛСТОЈ L.: *Anna Karenina*. Przeł. K. IŁŁAKOWICZÓWNA. Warszawa 1955.

Малгожата Борек

О переводе русских предикатов состояния на польский язык

Резюме

Настоящая статья посвящена описанию способов перевода русских предикатов состояния, которые в русской грамматике составляют так называемую категорию состояния как отдельную часть речи. В отличие от польского языка они легко образуются от прилагательных как в художественной, так и в разговорной речи. Поэтому некоторые русские предикаты, например *совестно*, *конфузно*, *обидно*, *оскорбительно*, *тревожно*, *досадно* могут вызывать проблемы при переводе на польский язык.

Примеры для анализа почерпнуты из русских художественных произведений и их переводов на польский язык.

Małgorzata Borek

About translation of Russian predicates of state into Polish language

Summary

The article aims to describe ways of translating Russian predicates of state which belong to a separate part of speech in Russian grammar, known as the “category of state”. The scope of use of these predicates is much wider than in Polish language and an easiness of creating them in belles-lettres and in a common speech is noticeable. There exist predicates which are problematic to translate into Polish, like for example: *совестно*, *конфузно*, *обидно*, *оскорбительно*, *тревожно*, *досадно* and so on.

Examples for the analysis were taken from Russian literary pieces and their translations into Polish language.